

УДК:340.12(477.83/.87) «18/19»

Федик Лідія Богданівна,
к.і.н., доц., доцент кафедри теорії та історії держави і права
ПВНЗ Університету Короля Данила

ПРАВОВА КУЛЬТУРА УЧАСНИКІВ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Проаналізовано правову культуру різних категорій суб'єктів виборчого процесу у Галичині кінця ХІХ – початку ХХ ст. Встановлено фактори, що впливають на правову культуру. Показано через факти зловживань, що організатори виборів виявляли низький рівень правової культури. Водночас виборці через низький освітній рівень, складне матеріальне становище та міжнаціональні суперечності виявляли скептичне ставлення до своїх виборчих прав, правовий інфантилізм. При цьому визначальною характеристикою виборців Галичини була повага до закону та бажання діяти в його рамках.

***Ключові слова:** вибори, виборча кампанія, зловживання, правова культура, правопорушення, правибори, Східна Галичина.*

Постановка проблеми. Правова культура виступає ключовою характеристикою для визначення якісного стану правового життя суспільства як на сучасному, так і на окремому історичному етапі. Виборча культура є показником правової культури особи і суспільства. Вибори як форма безпосередньої реалізації народного суверенітету відображають рівень правового розвитку суспільства, прав і свобод людини. Через вибори народ може самостійно вирішувати найважливіші проблеми суспільного і державного життя. Однак вибори можуть мати формальний зміст, якщо у законодавстві не буде визначено чіткого механізму реалізації права вільного волевиявлення, не відповідатиме реальним потребам, а державний апарат не виконувати делегованих йому функцій. Правова культура є індикатором цих явищ. Вивчення особливостей виборчого процесу на окремих етапах дає змогу виявити історичні передумови формування окремих елементів правової культури та вивити шляхи їх подальшого розвитку і вдосконалення, а також усунення деформацій правосвідомості як елементу правової культури.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Виборчому законодавству та особливостям перебігу виборів до органів державної влади Австро-Угорщини присвячена значна кількість праць історичного і правового характеру. Серед них наукові дослідження А.Баран, Н.В.Єфремової, О. Сухого, В.Співака. Особливо детально проблему виборчих зловживань висвітлено у ряді наукових досліджень О.Аркуші. Однак предметно вибори як показник правової культури населення Галичини не розглядалися.

Постановка завдання. Метою дослідження є крізь призму соціальної реальності виявити особливості правової культури суб'єктів виборчого процесу Галичини під час виборів до австрійського парламенту та Галицького сейму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правову культуру розглядаємо як систему правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством правового процесу і відбивають у правовій формі стан свободи особи, інші соціальні цінності. Правова культура виявляється на двох рівнях: особи і суспільства.

У змісті правової культури особи доцільно виділити такі блоки:

- правосвідомість як систему відображення суб'єктом правової дійсності;
- правомірну поведінку і правове мислення;
- результати правомірної поведінки і правового мислення [10, с. 193-194].

Правову культуру суспільства характеризують рівень правосвідомості, досконалості законодавства, організації роботи з його дотримання, стан законності й правопорядку. Правова культура учасників виборчого процесу засновується на їх правосвідомості, яка поділяється на повсякденний, професійний та теоретичний рівні. Повсякденна правосвідомість учасників

виборчого процесу ґрунтується на загальних, несистематично набутих правових знаннях у вигляді уривчастих відомостей, оцінок, що формується загальною освітою, засобами масової інформації, переважно в період виборчих кампаній. Формування правової культури учасників виборчого процесу відбувається двома шляхами – теоретичним і практичним: через засвоєння нагромаджених суспільством знань з питань виборів та законодавства, що їх регулює, та через безпосередню участь у виборчому процесі в якості виборців, організаторів виборів, кандидатів [14].

Рівень правової культури учасників виборчого процесу визначається тим, наскільки вибори дають змогу суспільству узгодити інтереси різних соціальних груп і політичних сил. Поведінка учасників виборчого процесу – особлива форма політичної активності громадян, що визначає їх правоздатність делегування власних владних повноважень шляхом персоніфікації засобами виборчого процесу [15, с. 56]. Правова культура суб'єктів виборчого процесу є результатом впливу ряду соціальних, економічних, політичних, правових та культурних чинників. Рівень правової культури населення Галичини обумовлювався комплексом факторів: правовим становищем краю, його соціальною, національною та релігійною структурою. Особливе місце у формуванні правової культури населення мали міжнаціональні відносини, насамперед польсько-українські.

Можна встановити взаємозв'язок між рівнем економічного розвитку та рівнем правової культури, оскільки ширший спектр економічних відносин вимагає більшого правового врегулювання. Слабкий розвиток Галичини кінця XIX – початку XX ст. у економічному відношенні у поєднанні з незначним рівнем стратифікації галицького суспільства обумовлював специфіку правової культури населення. У складних та нерівноправних економічних умовах, а також при національній та релігійній дискримінації у галичан виявлялися окремі елементи правового нігілізму, ситуації, коли більшість людей не знає або не розуміє закону, скептично ставиться до законодавства, не вірить у справедливість і об'єктивність законів. Правовий нігілізм українського населення був зумовлений незадовільним станом правової системи Австро-Угорщини, за умов коли влада порушуючи принцип справедливості, надавала перевагу співпраці з польською елітою, а тому в більшості випадків закривала очі зловживання з боку польських чиновників під час виборів, не створюючи реальних механізмів забезпечення та захисту декларованих законодавством положень.

Одним із важливих етапів виборчого процесу є передвиборча боротьба, яка детально висвітлювалася у польській та українській пресі Галичини кінця XIX – початку XX століття. Здійснення передвиборчої агітації у Галичині проводилося у формі віч (зборів), рідше шляхом поширення агітаційних плакатів. На зборах керівництво українських партій застерігало своїх прихильників не вживати під час виборів силових методів і погроз, щоб їх не використала влада для обґрунтування репресій проти українських сил, що свідчило про знання кандидатів у депутати законодавства та можливих наслідків його порушення. Кандидати у депутати закликали до одностайного і солідарного виступу усіх верств українського населення – селян, міщан, робітників та інтелігенції для досягнення мети. У пресі, на зборах організацій і товариств розглядалися питання економічного, політичного, культурно-освітнього характеру. За допомогою цих зібрань українські кандидати в депутати до австрійського парламенту намагалися підняти політичну свідомість та активність усіх верств населення. Однак передвиборча агітація українських політичних партій проводилася нерівномірно у різних виборчих округах: перешкодою цьому була нестача коштів, підготовлених агітаторів, а також перешкоди, які чинила місцева влада [7, с. 12].

Для Галичини традиційними стали численні зловживання і правопорушення під час виборів. Дослідниця О.Аркуша пояснює таку ситуацію нестабільним розвитком українського руху, неготовністю українців Галичини до легальної політичної діяльності; слабкістю української інтелігенції, зосередженістю на національно-культурних питаннях, тобто низьким рівнем правової культури галичан.

Відсутність в українців досвіду організації виборчої кампанії зумовила уже на початковому етапі труднощі з розбудовою відповідних організаційних структур. У 1861 р. роль виборчого комітету виконувала редакція газети «Слово»; у 1867 р. вибори координував канонік Михайло Куземський. У 1870-х рр. виборчими кампаніями опікувалося русофільське політичне товариство «Руська рада». Тільки в 1876 р. були створені перші місцеві виборчі комітети. У зв'язку з цим виборчі кампанії проходили мляво, обмежувалися закликами до «моральної боротьби», що

невигідно відрізняло їх на тлі польських, які організував Центральний передвиборчий комітет (його формувало об'єднання польських депутатів Галицького сейму) [2].

Порядок проведення виборів регламентувала сеймова виборча ординація для Галичини 1861 року. Згідно із законодавством вибори проводилися за куріальною системою. Соціальна структура українського населення Галичини зумовила зосередження усієї маси виборців у четвертій курії, що об'єднувала виборців із сіл і містечок. Вибори для Галичини були двоступеневими, тобто спершу делегували виборців, а ті вже голосували за кандидатів у депутати. Унаслідок такої системи українських послів в сеймі ніколи не було більше як 10-15 осіб, у тому числі урядових кандидатів, хоча перепис 1910 р. засвідчив 7,32 млн. жителів краю, з них польською мовою розмовляли – близько 4 млн., українською – понад 3 млн. осіб.

Перший етап (правибори) відбувався не одночасно в усіх громадах, а протягом кількох тижнів напередодні виборів. Список правиборців, який залежав від податкового цензу, укладав голова громади (у селах – вїт).

Об'єктом маніпуляцій ставали списки правиборців. У громадах, де переважало українське населення часто з'являлися списки, де переважали поляки та євреї, натомість не включено українських активістів. Староста вимагали списки на перегляд, хоча це право належало виборчому комісару. Від громади списки тримали в таємниці, щоб їх не можна було оскаржити, або до мінімуму скорочували час на протести. На виборців здійснювали фінансовий тиск: погрози додаткових податків, ненадання кредитів, позбавлення заробітку, не виділення пасовищ. Ці факти свідчили про низький рівень правової культури та політичну і національну заангажованість організаторів виборів, а отже знижували рівень довіри виборців до законності виборів та їх результатів [16, с. 178].

Час і місце правиборів призначав староста. Однак у ряді громад про термін і місце правиборів заздалегідь не повідомляли або навмисне розповсюджували неправдиву інформацію. До виборів намагалися не допустити тих українців, які якимось чином могли вплинути на голосування. Їх під різними приводами викликали у день голосування до повітового міста, брали під варту [3].

Вибори проходили у повітових старостах. Виборці заздалегідь отримували легітиміційні картки, що були викликом і перепусткою на голосування. Надалі відбувалося формування виборчої комісії, яка складалася з трьох осіб, яких призначав виборчий комісар, і чотирьох, обраних виборцями. На цьому етапі теж мали місце зловживання. У склад комісії потрапляли або переважно поляки або особи, які мали сприяти обранню конкретного кандидата. Низька правова культура українського населення обумовлювалося неписьменністю (станом на 1900 р. 63,8 % населення було неписьменним [5, с. 25]), через що голосування проходило усно і відкрито: кожен виборець перед комісією мав назвати ім'я кандидата. Запис вів хтось із членів комісії. Нечітка вимова, переплутане ім'я могли стати приводом для визнання голосу недійсним. Безграмотність українських виборців породжувала ще одну технологію фальсифікації виборів – видачу виборцям вже заповнених прізвищами проурядових кандидатів виборчих листків [18].

Уже під час самих виборів залучали так званих «агітаторів», які залякували виборців, застосовували фізичну силу, щоб позбавити можливості проголосувати. Завдяки таким технологіям, близько 10 % виборців так і не потрапляли на голосування [13]. Для збільшення кількості голосів до виборців записували неповнолітніх, злочинців, неіснуючих осіб. Важливим аспектом виборчих зловживань було фінансове питання. Фіксували також факти підкупу (сума за голос коливалася від 10 до 100 золотих ринських), при тому, що місячна зарплата кваліфікованого робітника у місті становила 100 крон. Подекуди виборцям обіцяли посприяти вирішенню справи в суді (або ж, навпаки, ускладнити її перебіг). У разі потреби визнавалися недійсними голоси, які перешкоджали перемозі бажаного кандидата [3].

Окрім фактів порушень законності на виборах серед українців були випадки продажу голосів. Таке явище в Галичині отримало назву «хрунівства». Політична преса намагалася боротися з цим явищем, друкуючи прізвища таких осіб, насамперед з інтелігенції.

Після закінчення голосування комісія підраховувала голоси й оголошувала результати. Виборчі акти староста надсилав намісникові, який видавав переможцям сертифікат – запрошення на першу сесію. Тоді акти передавали виконавчому органу сейму – Крайовому віділу, який розглядав їх разом

зі скаргами на правопорушення та готував звіт, після затвердження якого у сеймі депутат вважався обраним [1].

Якщо результат правиборів не задовольняв зацікавлену сторону, староста міг скасувати його і оголосити повторне голосування, яке інколи повторювали аж до досягнення бажаних наслідків. Виборчі правопорушення українці фіксували й оформлювали у протести, які оскаржували результати виборів. Однак ні польська провінційна, ні австрійська влада на них не реагували. Така поведінка українців свідчила про бажання діяти у рамках закону та повагу до нього.

Польська сторона теж звинувачувала українців у порушеннях законності на виборах: популістична теза про українців як «радикальних гайдамаків» і звинуваченням греко-католицьких священників у агітації. Однак обсяг цих звинувачень був значно меншим у порівнянні із претензіями українців.

Головною причиною ефективності правопорушень була неготовність українських виборців грамотно, зі знанням закону та розумінням своїх прав відстоювати власну позицію. Українські виборці покладали надії на оскарження результатів виборів, задля якого до органів влади надсилали протести з переліком правопорушень. Змушені реагувати на ці документи органи влади оголошували розслідування, однак доручали його тим самим чиновникам, які скоювали правопорушення [3].

У 1873 р. законом «Про вибори» було реформоване виборче законодавство, яке окрім збільшення депутатських місць, передбачало запровадження прямих виборів до Державної Ради, а отже створено передумови для нормативного забезпечення рівності громадян перед законом. Позитивом стала втрата права виборів депутатами крайових сеймів депутатів до державної ради, таким чином відбулося часткове налагодження зв'язку між виборцями та обраними ними депутатами та забезпечення прямих виборів. До недоліків закону можна віднести збереження майнового (20 крон прямих податків на рік) та вікового (24 років) цензів, обмеження виборчих прав жінок [9, с. 83].

На кожних народних і виборчих зборах обговорювалось виборча реформа, що робилося з метою ознайомлення ширшого загалу виборців з цією проблемою та усвідомлення українською інтелігенцією важливості парламентських методів боротьби. Результатом обговорень ставали петиції до парламенту стосовно виборчої реформи, яких упродовж 1894–1895 рр. з Східної Галичини надійшло близько 800.

Однак порушення мали місце і під час наступних виборів. Так, під час виборів 1897 року у Східній Галичині було вбито 8, поранено 29 і заарештовано понад 800 осіб. У судових процесах, проведених після виборів у Галичині засуджено 149 осіб [12, с. 29]. Після виборів 1897 року австрійськими законодавцями було зроблено спробу створення механізму забезпечення законності виборчого процесу.

Спробою українців законодавчим шляхом зменшити кількість зловживань під час виборів була пропозиція запровадити національний кадастр в округах, бо за таких умов виборці могли б вільно обирати кандидатів різних партій. Виступаючи у парламенті 20 березня 1906 р., Ю. Романчук вніс наступні пропозиції до проекту виборчого закону: 1) розподіл мандатів не за територіальними, а за національними виборчими округами (розподіл виборців на національні курії); 2) в остаточному розподілі мандатів визнання «індивідуальності людини як найціннішого капіталу»; 3) усунення нерівності Галичини відносно інших країв і в той же час відмова від «відкритого сприяння польському елементові» всередині краю; 4) вдосконалення положень про виборчі комісії з метою усунення виборчих шахрайств; необхідність утворити верховний виборчий трибунал для розслідування зловживань; 5) відокремленість питання про виборчу реформу від збільшення крайової автономії, зокрема Галичини [6, с. 8–9].

У 1907 р. Віденський парламент прийняв закон про ліквідацію системи виборчих округів, і виборче право було надано всім підданам імперії. 26 січня 1907 р. нове законодавство про вибори до парламенту – «Закон виборчий до Ради. Територія Галичини була поділена на 70 виборчих округів. Виборчі округи обирали в усій Австрії, як правило, одного депутата, і лише в Галичині утворено 34 міських одномандатних округи, а також 36 двомандатних округи для невеликих міст

та сіл. У двомандатних округах для обрання першого депутата треба було 50% відданих голосів плюс один голос, а для другого – лише 25%.

Відчувалися диспропорції при формуванні території одномандатних міських виборчих округів у Галичині. У Західній Галичині міста з меншою кількістю населення зараховували до міського виборчого округу, тоді як у Східній Галичині до таких округів зараховувались лише більші міста, з кількістю мешканців не менше як 5 тисяч. Якщо в східногалицькому місті поляки не становили більшості населення, то до міського округу включались окремі польські громади навколишніх сіл, як наприклад, це було зроблено у Самбірському виборчому окрузі, що надавало переваги у виборах польським кандидатам [6, с. 2].

Закон від 26 січня 1907 р. активізував політичну боротьбу під час парламентських виборів 1907 року. Голосування проходило 14, 17 і 27 травня 1907 р., з традиційними порушеннями виборчих прав. Місцеві адміністративні органи не тільки вдавалися до послуг жандармерії, але в окремих місцевостях спиралися на військові частини. Деяких виборців не допускали до голосування, іншим не видавали виборчих бюлетенів, ще одних змушували відмовлятися від них, багатьох купували. Було багато випадків, коли прізвища кандидатів вписували у незаповнені бланки.

Однак українці мали певні позитиви від реформи виборчого права про що свідчило те, що вони втричі збільшили своє попереднє парламентське представництво. У Галичині у 1907 р. до урн для голосування прийшло 85% виборців, що свідчило про високий рівень громадської активності населення краю. По округах Східної Галичини від українських партій було вибрано 27 депутатів [8, с. 140].

26 січня 1907 року австрійський парламент прийняв закон «Про карно-правні постанови для охорони свободи виборів і зборів». Новий закон складався з трьох розділів: 1) постанови для охорони свободи виборів; 2) про охорону свободи зборів; 3) кінцеві постанови.

Названим законом передбачалась кримінальна відповідальність за наступні злочини: 1) підкуп виборців; 2) прилюдне пригощання виборців стравами та напоями; 3) примушення до невиконання обов'язку голосувати, чи голосувати не належним чином; 4) поширення неправдивої інформації на виборах; 5) фальсифікація виборів; 6) гальмування виборів; 7) неналежне виконання виборчого прав; 8) псування виборчих документів; 9) порушення таємниці виборів; 10) погрози кандидатам в депутати; 11) скоєння проти кандидатів в депутати протиправних дій; 12) неповага до виборчої комісії чи скоєння проти них протиправних дій.

Покарання за названі злочини були різними. Домінуючим серед них був арешт на термін від одного тижня до шести місяців «суворого арешту». За пригощання виборців в шинках чи інших публічних місцях стягувався грошовий штраф від 10 до 20 крон (& 4), а за незаконну участь у виборах штраф міг сягати до 200 крон (& 16). У разі доведення факту хабара (його дачі чи прийняття) під час виборів, винну особу чекало ув'язнення, а вилучений хабар передавався до «фонду убогих громади» (& 3) [9, с. 83].

Незважаючи на прийняття закону, вибори до сейму 1908 р. супроводжувались зловживаннями, які досягли такого розмаху, що австрійська влада була змушена притягати до відповідальності деяких службовців за здійснення махінацій. Водночас незначна кількість українських депутатів у парламенті робила їх нездатними достатньою мірою репрезентувати та відстоювати інтереси своїх виборців, що в свою чергу нівелювало у свідомості простого населення інститут виборів як такий.

Кількість зловживань під час виборів 1911 р. перевершила попередні. Відчутне було втручання у хід виборів адміністративних органів влади. В округах роздавались бюлетені, вже заповнені на ім'я польського кандидата. Силою відбиралися бюлетені з ім'ям українського кандидата і натомість роздавали бюлетені з вписаною польською кандидатурою. Для збільшення голосів в число виборців записували неповнолітніх, злочинців, неіснуючих осіб і навіть давно померлих. Навіть жінки, які тоді були позбавлені права голосувати, вносились до списків. Погроза старости позбавити заробітку, не продати дров, не наділити пасовища, залякування податковим інспектором, страх перед польським судом подекуди змушували населення віддавати голоси за польського кандидата [11, с. 178]. Про зростання правової культури населення свідчать протести українського населення, організовані у відповідь на виборчі зловживання під час виборів до австрійського парламенту 1911 р. у Дрогобичі. Для розгону протестуючих виборців було застосовано збройну силу, у

результаті чого 29 осіб було вбито, ще двоє відразу померли від ран, близько 100 поранено [17, с. 121]. Протести робітників та інтелігенції з приводу цих виборчих махінацій членами виборчої комісії до уваги не бралися. Крім того винуватці зловживань не були покарані і більш того покривалися владою.

Ще однією проблемою під час виборів в Австро-Угорщині була низька явка виборців (абсентеїзмом). Ще виборча компанія до Державної Ради Австро-Угорщини 1901 р. виявила факт низької довіри та розчарування в її діяльності серед громадян держави. Причинами цього були: 1) відносно невелика кількість українських депутатів та неможливість їх відкликання. Таким чином посилювалася зневіра у ефективності Державної Ради; 2) зловживання під час виборів; 3) відсутність організації належного порядку виборів та гарантії безпеки виборців. І хоча після реформування виборчого законодавства у 1907 р. активізація виборців значно зросла, вона рідко коли перевищувала 60 % від загальної кількості виборців [9, с. 88].

Висновки. Отож, як показували результати виборів до Галицького сейму і Віденського рейхсрату галицькі українці переважно програвали вибори. Така ситуація обумовлювалася рядом причин: адміністративним тиском на виборців, численними виборчими зловживаннями, не готовністю українців до парламентської діяльності та не віра в її результативність, що обумовлювалося незначною кількістю українських депутатів відносно кількості виборців, низьким рівнем освіти українців, важким матеріальним становищем, що сприяло купівлі-продажі голосів виборців. Усе це свідчило про відносно невисокий рівень правової культури населення Галичини, не знанням та не вмінням користуватися правом, що було своєрідним відображенням недосконалості законодавства Австро-Угорщини та проблемами з його дотриманням.

Список використаних джерел

1. Аркуша О. Як зловживали на виборах в Австро-Угорщині // За Збручем. – 2012. – 10 листопада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zz.te.ua/yak-zlovzhyvaly-na-vyborah-v-avstro-uhorschyni/>.
2. Аркуша О. Виборча система в Галичині у другій половині XIX – на початку XX століття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zaxid.net/viborcha_sistema_v_galichini_u_drugiy_polovini_hih_na_pochatku_hh_stolittya_n1264478.
3. Аркуша О. Виборчі зловживання в Галичині у другій половині XIX – на початку XX століття // Zaxid.net – 2012. – 8 листопада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zaxid.net/viborchi_zlovzhivannya_v_galichini_u_drugiy_polovini_hih_na_pochatku_hh_stolittya_n1270165.
4. Бабкіна О.В. Політико-правова культура демократичного типу: проблеми формування / О.В.Бабкіна // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. – 2011. – №5. – С. 5-10.
5. Баїк Л.Г. За освіту для трудящих / Л. Г. Баїк. – Львів : Вища шк., 1983 – 193 с.
6. Баран А.В. Виборча кампанія у Галичині до австрійського парламенту у 1907 р.: перебіг та результати / А.В.Баран // Часопис Академії адвокатури України. – 2013. – Вип. 3 (№16).
7. Баран А. Реалізація законодавства Австро-Угорщини щодо загального виборчого права в Східній Галичині на поч. XX ст. // Актуальні проблеми правознавства. – 2017. – Вип. 3. – С. 10-14.
8. Босак О.І. Відображення боротьби за виборчі реформи галицькою пресою напередодні I світової війни // Поліграфія і видавнича справа. – 2006. – № 2 (44). – С. 138-145.
9. Єфремова Н.В. Проблеми реформування законодавства про вибори в Австро-Угорській імперії на території Галичини та Буковини / Н.В. Єфремова // Держава і право. – 2010. – № 48. – С. 82-89.
10. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права: Навчальний посібник. – 3-тє вид., змін, й доп. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 247 с.
11. Кугутяк М. В. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.) / М.В. Кугутяк. – Івано-Франківськ : б.в., 1993. – 199 с.
12. Кульчицький В.С. Апарат управління Галичиною в складі управління Австро-Угорщини /

- В.С. Кульчицький, І.Й.Бойко, І.Ю.Настяк, О.І. Мікула. – Львів: Тріада Плюс, 2002
13. На виборах до Галицького сейму застосовували підкупи та тодішніх «тітушок» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zik.ua/news/2016/11/14/na_vyborah_do_galytskogo_seymu_zastosovuvaly_pidkupy_ta_todishnih_titushok_990865.
14. Співак В. І. Правова культура виборів в Україні. Теорія і практика / В. І. Співак ; Ін-т. держави і права ім. В. М. Корецького НАНУ. – К. : Юрид. думка, 2005. – 156 с.
15. Співак В. І. Проблеми розвитку правової культури виборів: зарубіжний та український досвід / В.Співак // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2007. – № 1. – С. 56-65.
16. Сухий О. Галичина: між Сходом і Заходом. Нарис історії XIX – початку XX ст. 2-е видання, доповнене / О. Сухий. – Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. – 226 с.
17. Сухий О. Дрогобицький розстріл виборців 1911 року / О. Сухий // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – 2017. – Спец. вип. 3. – С. 121-128.
18. Шеремета О. Польські зловживання та українське хунівство як елементи виборчої системи в Австро-Угорській державі у 1873 – 1914 рр. // О. М. Шеремета, В. О. Шумлянський. // Демократичне врядування. – 2015. – Вип. 15. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_12.

Федык Л. Б. Правовая культура участников избирательного процесса в Восточной Галиции конца XIX – начала XX века

Проанализированная правовая культура различных категорий субъектов избирательного процесса в Галиции конца XIX – начала XX в. Установлены факторы, влияющие на правовую культуру. Показано через факты злоупотреблений, что организаторы выборов проявляли низкий уровень правовой культуры. В то же время избиратели из за низкого образовательного уровня, сложное материальное положение и межнациональные противоречия проявляли скептическое отношение к своим избирательным правам, правовой инфантилизм. При этом определяющей характеристикой избирателей Галиции была уважение к закону и желание действовать в его рамках.

Ключевые слова: выборы, избирательная кампания, правовая культура, злоупотребления, правонарушения, праввыборы, Восточная Галиция.

Fedyk L. B. Legal culture of participants of electoral process in Eastern Galicia of the end of XIX – the beginning of the XX century

Analyzed legal culture of various categories of subjects of the electoral process in Galicia of the late XIX – early XX century. Factors influencing legal culture are established. It is shown through abusive facts that the organizers of the elections showed a low level of legal culture. At the same time, voters, due to the low educational level, difficult material situation and interethnic contradictions, showed a skepticism about their electoral rights, legal infantilism. At the same time, the determining characteristic of the voters of Galicia was respect for the law and the desire to act within its framework.

Key words: election, election campaign, abuse, legal culture, offenses, rulers, Eastern Galicia.

Надійшла до редакції 30 травня 2018 р.

